

**„VALAHOL KÖZÉPEN MŰVÉSZET ÉS NEVELÉS KÖZÖTT” –
A MAGYARORSZÁGI SZÍNHÁZI NEVELÉS GYAKORLATA,
HELYZETE, LEHETŐSÉGEI**

NOVÁK GÉZA MÁTÉ* – TAKÁCS GÁBOR**

* a 21. Színház a Nevelésért Egyesület szakmai vezetője

novak.geza.mate@szinhaz21.hu

** Káva Kulturális Műhely szakmai vezetője

takacs.gabor@kavaszhaz.hu

„Valahol középpütt játszva”: ez egy lehetséges metafora lehet a számunkra, amikor a dráma/színház a nevelésben területét próbáljuk meg körülírni (Somers, 2003). „A lehetőségek (szín)terében játszva” az a birodalom, ahol a növekedés, a fejlődés folyamatai, a kommunikáció, az alkotás és a határok letörése mindent mozgásba lendít. A dráma képzeletbeli tartománya lehetőséget ad számunkra különböző nézőpontokból meglátni és megtapasztalni kulturális és mentális gyökereinket. A játék során képesek vagyunk megalkotni egy „átmeneti” teret itt és most, amelyben a szabadság érzetét nyújtjuk. Ebben a világban – átmenetileg – szabadon alkothatjuk meg a megértésünk új szintjeit.

Speciális szükségletek – speciális nevelési igények

Hogyan tudja a dráma és a színház azokat a gyerekeket és fiatalokat megszólaltatni, akiket a hagyományos oktatás nem segít pozitív érzelmekhez és gondolatokhoz, vagy legrosszabb esetben: lemond róluk? Hogyan erősíthetjük az önazonosságukat, hogyan nyújthatunk számukra új és erős kifejezőeszközöket, amelyekkel képesek lehetnek felelni a világnak? Hogyan segíthetünk a színházi nevelési programokkal, hogyan alkothatunk esztétikai jelentéseket és új tanulási lehetőségeket a halmozottan hátrányos szociális helyzetű, a speciális nevelési igényű vagy akár a szenvedélybeteg fiatalok számára? A gyakorlati munkánkban a művészeti és tanulási folyamatban nélkülözhetetlen *Partnerség – Védelem – Részvétel* hármas fogalmi kerete adhat eligazítást (O'Connor, Szauder, Bentsen, 2003).

A drámatanításhoz és a színházi nevelés alkalmazásához néhány megkerülhetetlen etikai alapelvhez kapcsolható célkitűzést is szem előtt kell tartanunk:

- Előmozdítani az egyenlő esélyek megteremtését férfiak és nők között;
- Előmozdítani az egyenlő esélyek megteremtését a fogyatékkal élő személyek számára;

- Hozzájárulni a rasszizmus elleni harchoz;
- Hozzájárulni az IDEA által közölt irányadó interkulturális értékekhez: egyértelműen elutasítani a faji, nemi, vallási, szexuális orientáción, életkoron vagy fogyatékosságon alapuló megkülönböztetést.

Tanárok vagy művészek?

Optimális esetben nehéz különbséget tenni a tanárok művészete és a művészek tanítása között. „A tanár/művész szerep a rugalmasságot, a leleményességet, a személyes kreativitást, és a lehetőségek megragadására való képességet igényli, bárhol is tűnjön föl.” (O’Neill, 1995, 83. o) A gyerekek és fiatalok drámamunkája során, miközben tapasztalataikat és tanulásukat egy jelenetbe sűrítik, alkotásuk értékelhető egy tisztán esztétikai szinten is. Művészekkel és pedagógusokkal készített interjúk sora árulkodik a közös jegyekről, John Somers kutatásából (Somers, 2003) gyűjtöttünk ki egy csokorra valót:

<i>A tanár szerepe</i>	<i>A művész szerepe</i>
Részletes/különleges tárgyi tudást birtokol.	Vállalkozik a „személyes igazság” keresésére egy választott médiumon keresztül, keresve a bepillantás és elmélyülés lehetőségét.
Megtervezi, értelmezi és a tanulók elé tárja a szükséges tanulási kontextusokat.	Elkötelezi magát olyan munkák mellett, amelyek kihívásokat támasztanak önmaga számára.
Tudást és tanulási tapasztalatot ad át.	Törekszik egyensúlyt tartani az élet szükségletei és az alkotás sérthetlensége között.
Inspirálja, támogatja, bátorítja és meghallgatja a tanítványokat.	Képes azonnal kommunikálni a világgal esztétikai produktumait.
Értékeket közvetít a tanulók munkájában.	Jelentős műalkotásokat produkál.
Megtalálja a bensővé tett érdeklődést a közös munkában.	Képes értékelő kritikával viszonyulni saját munkájához.
Gondoskodik a tanulás friss, aktuális szociális vetületeiről.	Nyitott és figyelmes a közönség által adott reakciókra és az újabb lehetőségekre.
Visszajelez a tanítás-tanulás folyamatáról olyan módon, hogy a résztvevőkben a jövőbeli tanulást is motiválja.	Képes hatásosan dolgozni olyan szociális művészeti területeken, mint amilyen a dráma és a színház.
Képes fölfogni, hogy tanításának a gesztusa nem szükségszerűen eredményez a tanulóknál tanulási folyamatot (!).	Képes önelemzően egyensúlyozni az adásban és a befogadásban.
Folyamatosan frissíti tudását és képességeit.	Önkritikus marad saját teljesítményeit illetően.

A fenti célok megvalósítása érdekében (is) jött létre a magyarországi színházi nevelési csoportokat, projekteket összefogó informális szakmai szervezet, HÁLÓZAT néven. Az *informalitás* okai, jelentései az alábbiakban érthetőek tetten:

- (egyelőre) nincs szervezeti jelleg, a Hálózat nem jogi személyiség,
- a magyarországi színházi nevelés immár tizenhét éves szakmai múltra tekinthet vissza,
- hosszú évekig egy, illetve kettő professzionális társulat jelenléte volt „érzékelhető”,
- 2004-ben kezdett szerveződni a Hálózat, alapproblémája a megfelelő számú színházi nevelési csoportok/programok létrejöttének hiánya,
- 2009-ben már tíz csoport a tagja, és mindegyiknek van már „futó” programja vagy egy-két lépés választja el tőle.

Mik a jelenlegi Hálózati együttműködés céljai és tartalma?

Amennyiben sikerül egy működőképes, hatékony, szervezett, minőségi garanciákat adó hálózatot kiépíteni, akkor a színházi nevelési programok – e rendkívüli művészeti és pedagógiai foglalkozások – a jelenleginél jóval több magyar gyerek és fiatal életének kitüntetett pillanataivá válhatnak, melyeken a résztvevők az esztétikai élményen túl megtapasztalhatják a közösségi gondolkodás örömét és erejét. Ebből adódóan célunk a közös szakmai alap megteremtése, a felelőségek megosztása, a szakmai fejlődés segítése és a közös érdekérvényesítés fejlesztése. Olyan szakmai és szervezeti programok, akciók megvalósítására törekszünk, melyek megerősítik az együttműködésben résztvevő fiatal szervezeteket, kialakítják a későbbi együttműködések kereteit, tisztázzák e fiatal szakma alapvető dilemmáit, segítik az önmeghatározás folyamatát.

A 2008/2009-es évad egy éven át tartó szakmai együttműködésének főbb eredményeit az alábbi pontokban tudjuk összefoglalni:

- képzési programok készítése, melyek a konkrét szakmai munkához, illetve a menedzsment területekhez tartoznak;
- a VIII. Országos Színházi Nevelési Találkozó lebonyolítása;
- közös honlap létrehozása és működtetése;
- minikonferencia a közoktatás képviselőinek részvételével.

2008-ban a 412 TIE (színházi nevelési) programban kb. 12.000 fiatallal, aktív néző-résztvevővel találkoztunk. A 412 előadás 21 féle programot takart. Emellett 2009. március 12-én a magyarországi színházi nevelési szervezetek szakmai fórumot kezdeményeztek „*Színházi nevelési hálózat a közoktatásért*” címmel, melynek célja szakmai párbeszéd kezdeményezése a hazai színházi nevelési társulatok és a közoktatáshoz kapcsolódó civil szervezetek között, bevonva az oktatási

kormányzat képviselőit is. E szakmai fórum első részében az alábbi előadások hangzottak el:

- *Takács Gábor* (Káva Kulturális Műhely szakmai vezető): Padlón a színpadon – a magyarországi színházi nevelés helyzete, eredményei és lehetőségei;
- *Tóth Zsuzsanna* (Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, főosztályvezető): Kapcsolatok – színház a közművelődésben;
- *Novák Géza Máté* (21. Színház szakmai vezető): Művészetterápiás eljárások a segítségben – itthoni gyakorlatok és külföldi tapasztalatok;
- *Losonczy Júlia* (OKM referens): A drámapedagógia támogatási lehetőségei

Az előadásokat követően a szakma képviselőinek részvételével a színházi nevelés helyéről és szerepéről a közoktatásban, a hatékonyabb együttműködés módjairól Nagy Gábor Kornél drámapedagógus moderálásával diskurzus zajlott le, mely az alábbi (főbb) témák mentén mozgott:

1. A Hálózat lépjen (aktívabb) kapcsolatba a pedagógiai szolgáltatókkal. A szolgáltatók kapjanak pontosabb tájékoztatást annak érdekében, hogy az elérhető programokat az iskolák felé közvetíteni tudják.
2. Általában az iskolák felé való nyitás útjait kerestük, hogyan juthat el a TIE-program az iskolákhoz, hogyan lehet az iskolákkal való kapcsolat hatékonyabb és sikeresebb.
3. Megfogalmazódott kérés: legyenek tudhatóak a programcím mellett a tanítási területek is, esetleg a tanárok láthassák utólag a programvázlatot.
4. Segítse a Hálózat a szolgáltatókat és az iskolákat abban, hogy a TIE-programok könnyebben eljussanak a veszélyeztetett csoportokhoz (pl. Pesterzsébeten vagy Ferencvárosban, legyen még több TIE). Felmerült az igény: vidékre jusson el még több program.
5. Szervezzenek az iskolák, közintézmények tematikus napokat a Hálózat közreműködésével.
6. Legyenek tiszták az alapfogalmak (TIE, színházi nevelés, drámapedagógia) ne csak a programokat szolgáltató szervezetek, társulatok, hanem a pedagógusok számára is.

A Hálózat „tagszervezetei” által létrehozott és működtetett internetes felület címe: www.szinhazinevelés.hu Itt megtalálhatók a csoportok bemutatkozásai, a színházi nevelés pontos definíciója, a közös szakmai munka programelemei, illetve az egyes társulatok programjai havi bontásban.

Irodalom

- O'Connor P., Szauder E., Bentsen E. (2003): Partnership, Protection and Participation: Principles for working in Drama with People with Special Needs. In: Heikkinen, H. (ed): *Special Interest Fields of Drama, Theatre and Education*. Jyväskylä University Press, Jyväskylä, 54–65.
- O'Neill, C. (1995): *Drama Worlds; A framework for process drama*. New Hampshire: Heinemann.
- Somers, J. (2003): Betwixt and Between Pedagogy and Art in the Initial Education of Teachers of Drama. In: Heikkinen, H. (ed): *Special Interest Fields of Drama, Theatre and Education*. Jyväskylä University Press, Jyväskylä, 18–32.